

ISSN 0453-8048

Міністерство освіти та науки України

ВІСНИК

Харківського національного
університету ім. В.Н. Каразіна

**ШЛЯХИ РІШЕННЯ ПРОБЛЕМ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ
СИСТЕМ**

№ 630
частина друга

Харків 2004

УДК 330.342

Вісник містить наукові положення, що в основному розкривають характер і напрямки соціально-економічного розвитку, питання роздержавлення і приватизації державної власності, створюють умови подальшого удосконалення організаційних форм і механізму управління підприємствами в сучасних умовах. Актуальними є питання підвищення конкурентоспроможності підприємств, економічної безпеки підприємств, економічного і соціального розвитку регіонів, удосконалення фінансово-банківської справи, розвитку інноваційно-інвестиційних процесів, підвищення ефективності виробництва та мотивації до праці, прискорення структурної перебудови і розвитку економіки України

Видання розраховано на спеціалістів, наукових і практичних працівників, викладачів, аспірантів та студентів економічних спеціальностей.

Об'єднана редколегія Вісників економічного факультету ХНУ

Відповідальні редактори: д-р фіз.-мат. наук, проф., чл.-кор. НАН України, Залюбовський І.І., д-р екон. наук, проф. Бабич В.П.

Відповідальний секретар: канд. екон. наук Пуртов В.Ф.

Члени редколегії: канд. екон. наук, доц. Александров В.В., д-р екон. наук Ареф'єва О.В., д-р екон. наук, проф. Бабич Д.В., д-р екон. наук, проф. Глущенко В.В., д-р географ. наук, проф. Голіков А.П., д-р екон. наук, проф. Дикань В.Л., д-р екон. наук, проф. Дорофієнко В.В., д-р екон. наук, проф. Ключко В.С., д-р істор. наук Лантух В.В., д-р екон. наук, проф. Семеняк І.В., канд. екон. наук, доц. Любченко В.Й., канд. екон. наук, доц. Чернов В.В.

Друкується за рішенням Вченої ради Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, прот. № 15 від 30 грудня 2004 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №4063 від 02.03.2000 р.

Література:

1. Кликич Л.М. Особенности и закономерности эволюции сферы услуг // Российский экономический интернет-журнал, 15.01.2005. - <http://www.e-rej.ru/Articles/2005/Klikitch1.htm>
2. Удай Кармаркар. Кто переживет революцию в сервисе? // Искусство управления, № 4 - 5, 2004
3. Хотинская Г.И. Реинжиниринг на предприятиях сферы услуг // Менеджмент в России и за рубежом, №6, 2001

УДК 336.02: 330.526.34

*Комарецька П.В., ст. викладач кафедри економіки,
аспірант Європейського університету
Сутність та значення фінансового потенціалу для розвитку
підприємства в сучасних умовах*

Постановка проблеми. Фінансовий потенціал відображає фінансову міць або здатність підприємства брати участь у створенні матеріальних благ і наданні послуг. Він характеризується тією сукупністю засобів, джерел, запасів або фінансових можливостей, якими володіє підприємство і які можуть бути використані для реалізації конкретних цілей і завдань. При цьому глибинні тенденції функціонування й розвитку фінансового потенціалу невіддальні від критеріїв економічної доцільності й ефективності. Водночас безперечно, що методологічний ключ до конкретнішого розуміння фінансового потенціалу, визначення його внутрішньої природи становить саме поняття фінансових ресурсів. Їхній розгляд, із точки зору чинників, які їх формують, приводить до поняття фінансового потенціалу. Те, що до останнього входять також і ресурси, котрі, за різних причин, можуть не дійти до ринку ресурсів, пояснює, що для системного визначення рівня можливостей розвитку першочергового значення набуває фінансовий потенціал [1].

Аналіз останніх досліджень. Місце фінансового потенціалу у загальному потенціалі підприємства, його особливе значення для розвитку та зростання підприємства, розглядається такими вченими – економістами: - Ареф'єва О.В., Коренков О.В., Акулов В., Мочалова Б.М., Самоукін А.І., Попов Е., Ханжина В., Баранчєєв В., Єннер Т., Мерзликіна Г.С., Шаховська Л.С., Ревуцький Л.Д. та інші.

Цілі статті. В статті розглядається місце фінансового потенціалу у загальному потенціалі підприємства, його особливе значення для розвитку та зростання підприємства.

Виклад основного матеріалу. Категорія “потенціал” (від лат. “potentia” – сила) в арсеналі фізичної науки означає здатність здійснювати роботу. У Великому енциклопедичному словнику поняття “потенціал” розглядається у двох ракурсах:

як засоби, запаси, джерела, які є в наявності й можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якого-небудь завдання;

як можливості окремої особи, суспільства, держави в цілому у певній сфері.

Вже з наведених визначень чітко проглядає положення, що потенціал це не лише і не просто показник, який відображає стан об'єкта, а й, що особливо важливо, одночасно сутність методологічних основ багатьох реальних процесів і явищ. Таке поєднання дає можливість адекватно відобразити не лише ту чи іншу ситуацію, ті чи інші відносини, а й процеси і тенденції їхнього розвитку, а отже, ефективність функціонування економічної системи.

Стосовно категорії “фінансовий потенціал” ідеться про комплекс характеристик, здатних забезпечити цілісну оцінку:

по – перше, фінансового стану на макро- чи мікрорівні; по – друге, факторів чи умов зміни цього стану;

по – третє, перспектив стійкого економічного зростання на макрорівні чи успішності фінансово – економічної діяльності на макрорівні.

Те, що фінансовий потенціал – це результат функціонування економіки країни й водночас умова його продовження пояснює, чому для оцінки рівня можливостей соціально – економічного розвитку багато хто з дослідників вважає достатнім використовувати поняття “фінансові ресурси”. Насправді фінансові ресурси становлять лише частку фінансового потенціалу, точніше, частку спожитої частини фінансового потенціалу, і в цьому полягає взаємозв’язок між ними [6].

Водночас між категоріями “фінансові ресурси” і “фінансовий потенціал” існують суттєві відмінності з огляду на їхню сутність, структуру та джерела. Якщо фінансові ресурси обмежуються сумою їхніх окремих видів, то фінансовий потенціал – це передумова продовження руху і його динаміки не лише за рахунок наявних ресурсів, а й невикористаних можливостей. Відтак, якщо фінансові ресурси посідають певне місце на траєкторії руху, то фінансовий потенціал – подальший напрям такого руху. Основна системотворча й водночас відмітна риса фінансового потенціалу полягає в переважанні впливу внутрішніх і зовнішніх, нереалізованих чи незатребуваних можливостей кількісних та якісних змін. До невикористаних можливостей фінансового потенціалу підприємства слід віднести [1]:

- здатність підприємства швидко залучати необхідні ресурси;
- відстрочення терміну платежу (наявність кредиторської чи дебіторської заборгованості);
- отримання товарного кредиту.

За своєю суттю фінансовий потенціал визначається не просто сукупністю фінансових ресурсів і можливостей суспільства, а їхньою органічною єдністю. Таким чином, у методологічному плані фінансовий потенціал є самостійною і визначальною категорією. Існує потреба чітко розмежовувати поняття “фінансові ресурси” та “фінансовий потенціал” і відокремити питання про склад фінансового потенціалу та його джерела.

Зважаючи на те, що значна маса ресурсів може бути приведена в дію саме в наслідок предметнішого підходу до проблеми, для повноціннішого розуміння фінансових проблем інноваційного розвитку логічно виправданою є потреба приділити увагу процесам формування фінансового потенціалу такого розвитку. При цьому концептуальне моделювання поняття фінансового потенціалу інноваційного розвитку пов’язане з необхідністю його реалізації як фундаментальної цілісності. Йдеться про фінансовий потенціал, з одного боку, як абстрактну фінансову категорію, що є наслідком взаємодії всіх елементів фінансових відносин не лише наявних, а й прихованих, проте здатних відбутися, а з другого – як фінансову основу, реальну силу інноваційного розвитку, що характеризується системою показників, які відображають не лише наявні фінансові ресурси, а й їхні резерви, котрі можуть бути використані за певних умов [11].

Звернення до цієї наукової категорії дасть змогу адекватно відобразити економічну основу фінансового забезпечення інновацій водночас як: результат сучасної економічної ситуації; нові процеси, нові форми суспільних і виробничих відносин, що формуються; інтегральний показник виміру нових можливостей, на основі яких можна спрогнозувати перспективи подальшого інноваційного розвитку.

Використання категорії “фінансовий потенціал розвитку підприємства” здатне вплинути на мобілізацію джерел такого розвитку, виявити нові грані фінансових резервів, чітко окреслити перспективи розвитку підприємства і головне – зробити ці перспективи реальними.

Що стосується найзагальнішого змісту фінансового потенціалу розвитку підприємства, то це сукупність фінансових можливостей економічної системи для розвитку підприємства в інтересах економічного прогресу [6]. При цьому, кількісні і якісні зміни цих можливостей досягаються завдяки раціональному й оптимальному використанню фінансових ресурсів на потреби розвитку підприємства. Зважаючи, що реальні резерви на кожному етапі розвитку мають певні межі, які дуже рухливі, на перший план виходять питання адекватної організації, зокрема через відповідний фінансовий механізм.

Теоретично схема взаємозв’язку фінансового забезпечення та розвитку підприємства узагальнено має такий вигляд. Вихідним моментом розвитку підприємства є наявні фінансові

ресурси. З приєднанням потенційних фінансових ресурсів (як за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів, так і мультиплікатора інноваційного розвитку) можливості такого розвитку розширюються. Відтак розвиток підприємства (за умови його реалізації) стає джерелом нарощування обсягів фінансових ресурсів і модифікації їхніх якісних характеристик.

Поєднання у межах єдиної методологічної основи — категорії “фінансовий потенціал розвитку підприємства” — наявних фінансових ресурсів та їхніх резервів, на відміну від обмеження розвитку підприємства категорією “фінансові ресурси”, чітка класифікація системотворчих факторів такого потенціалу здатні поєднати глибинні економічні процеси, вказати на необхідність проведення тих чи інших заходів щодо реалізації генеруючої функції фінансового механізму і, в кінцевому підсумку, забезпечити єдність та цілісність теоретичного задуму, аналітичних і емпіричних результатів дослідження [6].

Виходячи з методологічного посилення, що фінансовий потенціал є відображенням взаємодії наявних ресурсів та невикористаних можливостей, які формують його єдину сутність, надзвичайно актуальною стає проблема пошуку рішень, пов'язаних із розробленням механізму вивільнення фінансового потенціалу. Методичний аналіз джерел розблокування фінансового потенціалу передбачає обґрунтування механізмів мобілізації та трансформації цих джерел у фінансові ресурси. Основні шляхи цього цілком виправдано вбачаються у стимулюванні відродження джерел утворення інвестиційних ресурсів на мікрорівні, зменшенні податкового тиску на виробництво, зміні політики доходів у державі з метою залучення до інноваційно-інвестиційних процесів населення як масового інвестора, відновленні довгострокового банківського кредитування тощо.

Динаміка зміни фінансових ресурсів безпосередньо зумовлює динамічний характер фінансового потенціалу як підприємства зокрема, так і країни в цілому. Відтак увага повина приділятися виявленню всіх можливостей ефективного використання фінансових ресурсів. Отже, обсяг фінансових ресурсів держави залежить від ВВП (його внутрішньої структури, динаміки складників. Ці самі показники є вирішальними і для формування фінансового потенціалу інноваційного розвитку) [1]. Фінансовий потенціал підприємства залежатиме переважно від стану внутрішніх його заощаджень.

Фахівці доходять висновку, що значна частина фінансових коштів підприємств, у тому числі й фондів відшкодування, різними шляхами відтягається з виробничої сфери і спрямовується на поточне приватне споживання, накопичується на рахунках населення. Досить порівняти показники прибутку основних галузей промисловості й у цілому грошові доходи населення, доходи від підприємницької діяльності, реальну купівельну спроможність. Вони замість руху в одному напрямку нерідко мають протилежну динаміку. Це дає підстави зробити висновок, що внутрішній фінансовий потенціал не втрачений і, в свою чергу, ставить на порядок денний необхідність сформулювати ефективний механізм, здатний спрямувати ці кошти на потреби виробництва, запобігти їхньому перекачуванню з виробничих галузей у сферу власного споживання та спекулятивного обігу [11].

Висновки та пропозиції подальшого розвитку. Зважаючи на багаторівневу сутність фінансового потенціалу розвитку підприємства, питання його об'єктивної оцінки особливо актуальне. Можна стверджувати, що існує багато теоретичних і практичних складностей кількісної верифікації категорії “фінансовий потенціал розвитку підприємства”. З одного боку, це об'єктивні методологічні труднощі. Априорі можна казати, що потенціал — це лише ідеал, в асимптоматичному наближенні до якого полягає сутність ефективного функціонування певної системи. З другого — існує значний перелік факторів, що є складниками фінансового потенціалу розвитку підприємства. Виокремити із цього переліку найістотніші — надто складне завдання, оскільки вплив окремих факторів у їхній переважній більшості сукупний і багатофункціональний].

Література

1. Ареф'єва О.В., Коренков О.В. Управління потенціалом розвитку промислових підприємств. — К.: «ГРОТ», 2002-200с.

2. Економічний потенціал розвитку соціалізму / Під ред. Мочалова Б.М. - М.,1999. – С.9.

3. Максимов М. Демографічний потенціал і трудові ресурси району. Можливості моніторингу. // Людина і праця. 1997. – №2. – С.66.

4. Самоукін А.І. Потенціал нематеріального виробництва – М.: Знання, 1991. – С.5.

5. Керування соціалістичним виробництвом: Словник під ред. Козловіч О.В. – М.,1983.

6. Попов Е., Ханжина В. Структура ринкового потенціалу підприємства // Проблеми теорії і практики управління. – 2001. - № 6.

7. Акулов В., Рудаков М. До характеристики суб'єкта стратегічного менеджменту // Проблеми теорії і практики управління. – 1998. – № 4.

8. Баранчєєв В. Стратегічний аналіз: технологія, інструменти, організація // Проблеми теорії і практики управління. – 1998. – № 5.

9. Єннер Т. Створення і реалізація потенціалу успіху як ключова задача стратегічного менеджменту // Проблеми теорії і практики управління. – 1999. – № 2.

10. Мерзликіна Г.С. , Шаховська Л.С. Оцінка економічної заможності підприємства: Монографія / Волгоград, 1998.

11. Ревуцький Л.Д. Потенціал і вартість підприємства. – М.: Перспектива, 1997.

УДК 338.2

*Гаврилюк Т.В. аспірант кафедри економіки Європейський Університет
Принципи корпоративного права та корпоративного управління*

Постановка проблеми. Однозначного визначення й розуміння що таке корпоративне управління немає. Наведу кілька найбільш поширених: Корпоративне управління - це система звітності перед акціонерами осіб, яким довірене поточне керівництво компанією; Корпоративне управління - спосіб управління компанією, що забезпечує справедливий і рівноправний розподіл результатів діяльності між всіма акціонерами; Корпоративне управління - комплекс мір і правил, які допомагають акціонерам контролювати керівництво й впливати на менеджмент із метою максимізації прибутку й вартості підприємства; Корпоративне управління - система взаємин між менеджерами компанії і її власниками з питань забезпечення ефективності діяльності компанії й захисту інтересів власників, а також інших зацікавлених сторін. Однак жодне з наведених визначень не охоплює сутності даного поняття повністю, оскільки не розкриває повністю зміст кожного з понять, що становлять термін «корпоративне управління».

Найбільш вдалим є визначення С.Д. Могилевського, що визначає корпоративне управління як різновид соціального управління, що представляє собою безперервний і цілеспрямований вплив на поведінку людей, залучених у сферу діяльності господарчого товариства (особи, уповноважені на те законом й установчими документами), у коло корпоративних інтересів (учасники, члени органів управління) або пов'язаних трудовими відносинами (працівники й посадові особи), що реалізується через формовані між ними управлінські відносини суб'єкта й об'єкта корпоративного управління»[1].

Таким чином, у більше вузькому змісті, корпоративне законодавство - це законодавство про господарчі товариства (саме цей різновид юридичних осіб в українському праві більшою мірою відповідає американському розумінню корпорації).

Останні дослідження. Проблеми принципів корпоративного права та корпоративного управління визначені в працях таких вчених – Познер Р., Могилевский С.Д., Щедровицкий Г. П., а також низки західний вчених.

Цілі статті. Всебічно та неупереджено розглянути процес становлення та сутність корпоративного права й управління в Україні

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи процес становлення корпоративного права й управління в Україні необхідно відзначити наступне. Як будь-яка інша країна з перехід-

Бабич В.П. д.е.н., проф., Журавель В.В. аспірант ХНУ ім. ВН. Каразіна <i>Методичний інструментарій аналізу регіонального сегменту фондового ринку</i>	148
Терентьєв Б.Й. <i>Концептуальні засади розвитку економічних відносин та управлінських структур українського суспільства в умовах переходу до світового ринку</i>	154
Гуткевич С. д.е.н., проф. зав. каф. менеджменту ЄУ, Завадських Г. аспірантка каф. менеджменту ЄУ <i>Аспекти формування інвестиційного клімату</i>	157
Лебедєва Р.Ю. , аспірант, Європейський університет, м.Київ <i>Інновації на підприємствах в сфері послуг (сервісу)</i>	159
Комарецька П.В. , ст. викладач кафедри економіки, аспірант Європейського університету <i>Сутність та значення фінансового потенціалу для розвитку підприємства в сучасних умовах</i>	163
Гаврилюк Т.В. аспірант кафедри економіки Європейський Університет <i>Принципи корпоративного права та корпоративного управління</i>	166
Позднякова Л.О. , д.е.н., Куделя В.І. , аспірантка УкрДАЗТ <i>Удосконалення діючої номенклатури витрат залізничного транспорту України</i>	169
Свінцицька О.М. ст. викладач кафедри економіки Житомирської філії Європейського університету <i>Регіональні аспекти інвестиційної політики</i>	176
Прокопенко Н.С. , к.е.н., доцент каф. фінансів Європейського університету <i>Податкові методи регулювання економіки підприємств АПК</i>	179
Позднякова Л.А. , проф., д.е.н., Журавлева Е.Н. , аспірантка <i>Пути активации лизинговой деятельности на Украине и на железнодорожном транспорте</i>	183
Кваско А.В. , аспірантка Європейського університету, м.Київ <i>Організація виробництва в системі виробничих відносин</i>	187
Дудар О.М. аспірантка Європейського Університету, м.Київ <i>Антикризова стратегія підприємства: сутність та концептуальні підходи</i>	191
Щербина В.М. , здобувач відділу макроекономічного прогнозування Ради по вивченню продуктивних сил НАН України <i>Удосконалення інституційних механізмів забезпечення інвестиційної діяльності</i>	193
Шадура Н.П. <i>Налоговые рычаги активизации инвестиционной деятельности</i> ..	198
Ареф'єва О.В. , д.е.н., проф., зав каф економіки, Європейський університет, м. Київ, Звершховський В.І. аспірант Європейського Університету, м.Київ <i>Підвищення ефективності організаційно-економічного механізму управління капіталом машинобудівних підприємств на засадах субституційно-логістичної концепції</i>	202
Антоненко Л.А. , д.е.н., професор <i>Эволюция экономических научных школ (на материалах научной школы д.э.н., профессора, заслуженного деятеля науки и техники Украины В.П. Бабича)</i>	209